

Борис Чижевський – кандидат педагогічних наук, провідний науковий співробітник відділу економіки та управління загальною середньою освітою Інституту педагогіки НАПН України, заслужений працівник освіти України, Київ, Україна.

Коло наукових інтересів: методологія, теорія і практика управління закладами загальної середньої освіти; організація пошуку, навчання і виховання обдарованої учнівської молоді.

✉ chyzhevskiy.bg@gmail.com

id <https://orcid.org/0000-0002-7878-1180>

УДК 37.07.005

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2025-2-125-134>

Подано до редакції: 01.04.2025
 Прийнято після рецензування: 29.04.2025
 Затверджено до друку: 01.05.2025
 Опубліковано: 30.06.2025

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ МЕРЕЖІ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячена проблемам збереження, переформатування, формування, становлення та стабільного, стійкого еволюційного розвитку мережі закладів загальної середньої освіти в Україні. У статті відображено аналіз трансформації мережі закладів загальної середньої освіти, проаналізовано законодавчу, нормативно-правову базу, частково проаналізовано діючі в Україні нормативи і критерії діяльності шкіл, а також висвітлюється ряд питань, що стосуються проблем масового закриття навчальних закладів, без врахування місця проживання учнів, наявного і прогнозованого радіусу пішохідної доступності до шкіл та вплив демографічної кризи, наявності внутрішніх переселенців, мобілізації та зовнішньої міграції на, у тому числі, перспективу наповнюваності класів і шкіл.

Ключові слова: заклади загальної середньої освіти, початкова школа, гімназія, ліцей, опора на школу, мережа закладів загальної середньої освіти, шкільно-територіальний комплекс, концепція, програма.

Вступ. В умовах воєнного стану, екологічної та демографічної катастрофи, економічного спаду важливо забезпечити права учнів, особливо тих, які внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації вимушено опинилися за межами України, стали внутрішніми переселенцями, біженцями, дітей та учнів з невідконтрольних територій, населених пунктів на лінії зіткнення, деокупованих територій, на нерозривне, безперервне здобуття якісної освіти. Важливо надати можливість українським учням, які наразі перебувають в інших країнах, продовжити навчання за українською програмою; сприяти тому, щоб українська учнівська молодь не втрачала зв'язок з Батьківщиною і могла продовжити здобуття освіти в Україні.

Пріоритетом у розвитку закладів загальної середньої освіти мають бути державні гарантії щодо реалізації права на обов'язкову якісну доступну безоплатну освіту незалежно від місця проживання, фінансового забезпечення, матеріальних статків, віросповідання, соціального походження.

Постановка проблеми. Покликання та завдання демократичної цивілізованої європейської держави полягає в тому, щоб створити умови для реалізації прав, свобод, волі і обов'язків свого народу, у тому числі гарантованого права дітей на якісну доступну безоплатну системну ґрунтовну середню освіту. На державні органи управління покладається завдання прийняти

такі рішення, надати такі рекомендації, організувати здійснення таких досліджень, щоб забезпечити розвиток науки, дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої і післядипломної освіти відповідно до прав, потреб, пріоритетів творчої обдарованої особистості та стандартів, норм і вимог законодавства.

Історія розвитку, стійкості та життєздатності українського народу довела аксіому, яка полягає в тому, що Школа – це Храм для навчання, виховання, зростання і розвитку учнів.

Наші роздуми ґрунтуються на тому, що збереження та еволюційний розвиток мережі шкіл в Україні носить глибокий історичний характер та має міцні корені, сталі та непохитні традиції, вагомий напороцтво здобутки. Стратегічною є проблема єдності наукових, політичних, законодавчих, державних та суспільних підходів до збереження, розвитку та визначення перспектив діяльності закладів загальної середньої освіти різних типів, статусу, структури, підпорядкування та форми власності.

Саме тому оцінка, управління, корегування та контроль за розвитком мережі закладів загальної середньої освіти розглядається через призму стратегічного сильного управління в інтересах українського народу.

Виклики сьогодення вимагають від влади, суспільства, особистості стати на захист інтересів учнівської молоді, українського народу, особи, школи та формування їхнього майбутнього в житті, просторі і часі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз законодавства, нормативно-правових документів, психолого-педагогічної літератури, концептуальних, загальнотеоретичних та методологічних підходів щодо вивчення достовірної історії розвитку мережі закладів загальної середньої освіти та оновлення, переформатування, створення, реформування, модернізації шкіл широко та глибоко відображені у працях українських науковців, дослідників та практиків.

Вирішення проблем розвитку мережі закладів загальної середньої освіти на законодавчому, політичному, філософському, методологічному, змістовному, організаційному, прогностичному рівнях висвітлені в працях Андрущенко В.П., Березняка Є.В., Ващенко Г.Г., Гончаренка С.У., Гуржія А.М., Драгоманова М.П., Захаріна С.В., Калініної Л.М., Кононенка П.П., Костюка Г.С., Краснякова Є.В., Кременя В.Г., Костенко Л.В., Курила В.М., Литвина В.М., Локшиної О.І., Лугового В.І., Ляшенка О.І., Мальованого Ю.І., Ничкало Н.Г., Ніколаска С.М., Огнев'юка В.О., Онаць О.М., Пирогова М.І., Попової Л.М., Русової С.Ф., Савченко О.Я., Сисоєвої С.О., Сімахової А.О., Сковороди Г.С., Сухомлинського В.О., Сухомлинської О.В., Томенка М.В., Топузова О.М., Шевченка М.М., Шепотька В.П., Ярмаченка М.Д. та ін.

Проте ще залишаються відкритими ряд проблем упорядкування, оновлення, переформатування, реорганізації, реформування, модернізації, становлення та розвитку доступної, розгалуженої, різноступеневої мережі закладів загальної середньої освіти зумовлених відсутністю політичної волі стосовного стабільного, стійкового, еволюційного, динамічного розвитку українського шкільництва, браком своєчасного необхідного і достатнього фінансування, застарілою матеріально-технічною базою, дефіцитом педагогічних кадрів, демографічною та економічною кризами, екологічними та кліматичними загрозами, війною і розрухою. Особливого захисту, тепла, турботи, любові, світла потребують діти та учнів, школи яких закриті або планується закрити / «оптимізувати» за формулами 25, 40/45/50, 60, 100.

У зв'язку із зазначеним, важливим є теоретичне обґрунтування та практична перевірка й апробація доцільності розробки на всіх рівнях концептуальних положень, програм, планів стосовно осучаснення та розвитку мережі закладів загальної середньої освіти.

Мета статті. На основі аналізу наукового, концептуального, законодавчого та нормативно-правового врегулювання проблем розвитку мережі закладів загальної середньої пріоритетів та завдань управління трансформаційними процесами у закладах загальної середньої освіти, що спричиняє необхідність визначити їхні особливості, специфіку, закономірності модернізації, змін у школі, показати взаємозалежність функціонування мережі закладів загальної середньої освіти від необхідності та доцільності прийняття науково-обґрунтованих, виважених, помір-

кованих, системних та комплексних рішень, які корелюються із загальними закономірностями та тенденціями успішного функціонування сфери освіти як основи соціального рівноправного правового людського суспільства рівних можливостей, демократичної держави, інноваційної економіки знань.

Відповідно до зазначеної мети у статті поставлено такі **завдання**: 1) виявити стан та особливості формування мережі закладів загальної середньої освіти впродовж XX та на початку XXI ст.; 2) проаналізувати законодавчу та нормативно-правову базу стійкого еволюційного розвитку мережі закладів загальної середньої освіти; 3) окреслити особливості та пріоритетні напрями стабільного динамічного розвитку мережі закладів загальної середньої освіти; 4) запропонувати концепцію формування та динамічного розвитку мережі закладів загальної середньої освіти.

Теоретичними основами дослідження є закони і принципи загальнонаукового пізнання, у тому числі діалектичної єдності історичного і логічного, необхідного і достатнього, кількості і якості, можливого і бажаного, доцільного і допустимого; теорії і практики становлення, формування та розвитку мережі закладів середньої освіти зорієнтованих на оновлення, переформатування, модернізацію, реформування, позитивні перетворення та переімени в організації та забезпеченні освітнього процесу у відповідності із загальнодержавними, європейськими та міжнародними засадничими принципами, нормами, стандартами, вимогами, критеріями.

Методи дослідження. Системне порівняння та аналіз наукової літератури, норм Конституції України, вимог законодавства України, положень нормативно-правових актів, концепцій, програм щодо управління розвитком та модернізацією мережі закладів загальної середньої освіти у звичних та екстремальних умовах їхнього функціонування та творчої діяльності.

Результати дослідження та їх обговорення. Реформування й модернізація сфери освіти та розвиток мережі закладів освіти є основою зростання українського народу, відтворення та прояву інтелектуального потенціалу нації, виходу української науки, освіти, техніки й економіки на світовий та європейські рівні, утвердження державності, демократизації усіх інститутів суспільства в Україні та дієвим гарантом прав, волі і свобод українців.

Сучасна українська освіта, перебуваючи в активній стадії свого реформування, працює в особливо складних умовах воєнного часу. На кожному з її рівнів здійснюються пошуки шляхів творчого застосування найефективніших форм та методів освітньої діяльності, в центрі яких, з часу відновлення української державності, утверджуються українські пріоритети. Від дошкільної до освіти дорослих цією якістю наповнюється весь зміст навчання та виховання. Пріоритети українства в освіті – це не тимчасовість, не примха, не чийсь поради чи побажання, а життєва необхідність, потреба, продиктована самим ходом історії (Топузов, 2024, с. 196).

Розвиток мережі закладів загальної середньої освіти українського народу має глибоку багатовікову історію та безпосередньо пов'язаний з етапами державного будівництва, прогресом людини, суспільства, економіки. Процес державотворення в Україні на основі якісної наукової освіти, розгалуженої мережі закладів освіти, духовно-моральних цінностей виражається в утвердженні українського Народу як політичної нації, вихованні Громадянина України, побудові соціального правового рівноправного людського суспільства рівних можливостей, демократичної держави на основі єдності права, свободи, волі, волевиявлення та обов'язку.

Упродовж останніх 125 років українська школа пройшла шлях від засад становості до єдиної, національно-демократичної, трудової, політехнічної, поетапно запровадивши обов'язковість початкової, семирічної, базової й загальної середньої освіти.

З 1967–1968 рр. навчального року законодавча норма в Україні про всеобуч стала повсюдною, а розвиток освіти українського народу – всенародною справою.

А з 1990 р. реформування загальної середньої освіти в Україні відбувається за власними принципами й народними, національними традиціями, реалізуючи розвиток української школи для демократії.

Вартими уваги є показники розвитку загальної середньої освіти в Україні впродовж 1914/1915 – 2019/2020 років (Шевченко, Сімахова, 2022).

№ п/п	Навчальний рік	Усього закладів середньої освіти	Чисельність учнів, тис. осіб	Чисельність учнів на один заклад, осіб	Чисельність учнів на 10 тис. населення
1.	1914/1915	26 069	2 607	100 н. д.	н.д.
2.	1940/1941	32 132	6 830	213	1686
3.	1950/1951	35 961	7 134	198	н. д.
4.	1955/1956	34 216	5 882	172	н. д.
5.	1960/1961	37 660	6 722	178	1604
6.	1965/1966	34 613	8 671	251	н.д.
7.	1970/1971	29 791	8 414	282	1786
8.	1975/1976	25 680	8 063	314	н. д.
9.	1980/1981	23 042	7 516	326	1509
10.	1985/1986	21 927	7 249	331	н. д.
11.	1990/1991	21 825	7 132	327	1374
12.	1995/1996	22 255	7 143	321	1392
13.	2000/2001	22 210	6 764	305	1383
14.	2005/2006	21 589	5 399	250	1151
15.	2010/2011	20 300	4299	212	939
16.	2015/2016	17 337	3783	218	884
17.	2016/2017	16 858	3846	228	903
18.	2017/2018	16 180	3922	242	925
19.	2018/2019	15 521	4042	260	958
20.	2019/2020	15 194	4138	272	988

Невтішною є динаміка змін в українській школі за останні роки (Ніколаєнко, 2024). На початку 90-х в Україні було 21,8 тисяч середніх шкіл, у 2014 році перед війною – 19,3 тисячі, у 2020 році – 15,2 тисячі шкіл. 2024 року їх уже налічується близько 12,6 тисяч. Поширюється інтенсивне закриття закладів освіти, і цей процес трактується як «оптимізація» та набирає обертів.

Необхідно також враховувати, що галузь загальної середньої освіти України, її мережа, як і всі сфери життя суспільства, зазнала суттєвих трансформацій в умовах війни з російською федерацією. Попри продовження повномасштабного вторгнення освітній процес у школах України триває. Стан та перспективи розвитку мережі закладів загальної середньої освіти для задоволення освітніх потреб представників національних меншин України потребують окремого науково-практичного фундаментального дослідження з урахуванням того, що під маркою втілення складної реформи старшої профільної школи, дотримання міжнародних зобов'язань нав'язується порушення освітнього законодавства України за принципом – усе починається зі шкіл, а далі зазначені тенденції поширюються на всі інші сфери політичного, суспільного, економічного та культурного життя.

Вирішення окреслених глобальних і локальних завдань залежить від наявності, оновлення, переформатування, становлення та розвитку розгалуженої, рівноступеневої, доступної, безоплатної мережі закладів загальної середньої освіти (початкових шкіл, гімназій, ліцеїв, опорних шкіл, навчально-виховних комплексів/об'єднань) сповнених класичними духовно-моральними цінностями, науковим змістом освіти, науковим світоглядом і мисленням.

Оновлення мережі закладів загальної середньої освіти має бути пріоритетною державною освітньою політикою, спрямованою на розвиток, із врахуванням того, що Конституцією України (ст. 53) визначено, що «Повна загальна середня освіта є обов'язковою».

На інститути демократичної цивілізованої європейської держави покладено зобов'язання забезпечити доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах, їх розвиток, а також гарантувати надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Визначальним є те, що у Законі України «Про повну загальну середню освіту» доступність освіти розглядається, як «сукупність умов, що сприяють задоволенню освітніх потреб осіб та забезпечують кожній особі можливість здобуття повної загальної середньої освіти відповідно до державних стандартів, у тому числі наявність достатньої кількості закладів освіти, що забезпечують безоплатне здобуття повної загальної середньої освіти, відсутність дискримінації за будь-якою ознакою чи обставиною, надання учням підтримки в освітньому процесі».

Державна стратегія управління збереженням, оновленням та розвитком мережі закладів загальної середньої освіти передбачає вирішення фінансових, архітектурних, матеріально-технічних, кадрових, змістовних, інформаційних завдань та визначення стратегічних цілей, механізмів, ресурсів, перспектив і засобів необхідних для їх виконання.

Саме тому науково-освітньою спільнотою спільно з батьками на основі Конституції України, національної ідеї та визначення духовно-природної ідентичності українства, наукових розробок здійснюється збереження і розширення освітнього простору, створення можливостей для оптимального вибору навчання і виховання дітей та учнів у закладах загальної середньої освіти різного виду, типу, профілю, ступеня, забезпечення на цій основі професійного становлення та духовного, морального, культурного, інтелектуального розвитку та зростання творчої обдарованої особистості з доброчесними помислами, професійними, лідерсько-відповідальними якостями.

Урахування духовно-моральних, соціально-економічних, культурно-освітніх потреб особи, спільноти, суспільства і держави, а також особливостей інтелектуального, психічного, фізіологічного, біологічного розвитку особистості, індивідуальних нахилів, задатків, здібностей і обдарувань дітей та учнів спонукає державні органи управління, соціальне людське суспільство постійно турбуватися про збереження, оновлення та розвиток мережі закладів загальної середньої освіти різного рівня, статусу, типу, профілю, підпорядкування та форми власності. Їх функціонування та розвиток мають будуватися на основі науково-теоретичних ідей і розробок, практичних позитивних надбань та здобутків провідних вітчизняних, зарубіжних і міжнародних науково-практичних шкіл у площині єдності та цілісності духовних, моральних, природних, юридичних, педагогічних і психологічних законів, а також із врахуванням закономірностей, критеріїв та принципів порівняльної педагогіки.

Важливим кроком до трансформації галузі повної загальної середньої освіти стало прийняття Верховною Радою України 5 вересня 2017 р. Закону України «Про освіту», який окреслює основні засадничі принципи функціонування освітньої сфери.

Із 2018 р. розпочато реформу «Нова Українська Школа» (Розпорядження КМУ). Мета реформи – кожен учень має мати рівний доступ до якісної наукової шкільної освіти в безпечному, комфортному, інклюзивному та сучасному освітньому середовищі; випускники школи мають мати наукові ґрунтовні, глибокі знання, широкий світогляд та володіти компетентностями, що потрібні для сучасного життя, бути самодостатніми, самодисциплінованими, творчими та перспективними особистостями.

18 березня 2020 р. набрав чинності Закон України «Про повну загальну середню освіту», який визначає правові, організаційні та економічні засади функціонування і розвитку галузі повної загальної середньої освіти та мережі шкіл. На сьогодні, однією з найважливіших проблем, яка потребує розв'язання, є суттєве погіршення якості загальної середньої освіти, наукової

організації освіти упродовж життя та масове закриття шкіл. Із набуттям чинності закону з'явилося законодавче підґрунтя для оновлення та розвитку мережі закладів загальної середньої освіти, що має сприяти підвищенню якості освіти та освітньої діяльності, істотному зростанню інтелектуального та культурного потенціалу особистості, українського народу та суспільства.

Результати вивчення законодавства, нормативно-правових актів, наукових підходів стосовно розвитку сучасної мережі закладів загальної середньої освіти в умовах бурхливих «хаотичних» позитивних і негативних трансформаційних процесів свідчить про необхідність напрацювання концепції, програми або стратегії, доктрини наступного поетапного періоду творчої діяльності української школи на всіх рівнях та в усіх куточках України.

Демократична цивілізована європейська держава спільно з громадськістю та суспільними організаціями має також створити єдині правові умови для учасників освітнього процесу з метою:

- регулювання суспільних відносин, що виникають у процесі рівної доступності, безоплатності та пріоритетності права особи на якісну наукову обов'язкову повну загальну середню освіту;
- реалізації права вільної особи на доступність і безоплатність здобуття обов'язкової якісної повної загальної середньої освіти;
- створення необхідних умов функціонування і розвитку галузі повної загальної середньої освіти та її основної складової – мережі шкіл;
- реального сприяння виконанню припису обов'язковості здобуття громадянами України повної загальної середньої освіти незалежно від місця проживання, соціального стану, майнового й фінансового достатку;
- забезпечення якості, доступності та безоплатності повної загальної середньої освіти на основі наукової організації навчання, виховання та праці, а також, оптимізації ефективності та інтенсивності управління освітнім процесом;
- затвердження структури, стандарту та змісту повної загальної середньої освіти, забезпечення міждисциплінарних, міждисциплінарних зв'язків у процесі навчання та виховання;
- створення на всіх рівнях державно-територіального устрою професійних органів управління у сфері загальної середньої освіти та забезпечення дієвості, широти і мобільності їх реальних повноважень;
- визначення прав, свобод, волі, волевиявлення та обов'язків учасників освітнього процесу;
- встановлення відповідальності за порушення законодавства України у сфері науки і освіти.

Концепція розвитку мережі закладів загальної середньої освіти має містити такі розділи: • філософські, методологічні та педагогіко-психологічні засади розвитку мережі середніх шкіл; • місце початкової школи, гімназії, ліцею, філії, навчально-виховного-комплексу (об'єднання) у галузі повної загальної середньої освіти; • визначення рівня, стандарту та змісту освіти; • учасники освітнього процесу; • специфіка та особливості організації освітнього процесу; • підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації, стажування та соціальний захист педагогічних працівників; • інформаційне, матеріально-технічне та фінансове забезпечення; • вимоги та стандарти архітектурного ансамблю закладів загальної середньої освіти та упорядкування, оформлення, озеленення пришкольніх територій, фізкультурно-спортивних комплексів та навчально-дослідних ділянок, географічних майданчиків, обсерваторій тощо.

На виконання законодавства України у сфері науки і освіти в частині оновлення мережі закладів загальної середньої освіти особливо в критичних регіонах та організації неперервного, поетапного навчання, виховання дітей, учнів й розвитку задатків, здібностей, обдарувань, талантів учнівської молоді єдині концептуальні підходи мають забезпечуватися Міністерством освіти і України спільно із Національною академією наук України, Національною академією педагогічних наук України, національними галузевими академіями наук України, ЦК профспілки працівників освіти і науки України, центральними органами державної виконавчої влади, місцевими військово-цивільними адміністраціями, органами місцевого самоврядування,

суспільними, у тому числі науково-освітніми організаціями, органами учнівського, батьківського, педагогічного самоврядування.

Концепцію варто розробляти на основі класичних духовно-моральних засад, цінностей із врахуванням конкретних історичних здобутків, народних традицій, наукових розробок, соціально-економічних умов, інформаційного насичення, які зумовлюють наявність специфічних особливостей, відтінків практичного втілення ідей розвитку мережі закладів загальної середньої освіти, широкого використання вітчизняних наукових, культурно-освітніх надбань, досвіду діяльності шкіл, а також провідних закладів освіти країн-членів Європейського співтовариства та конкретних шкіл, класів, форм індивідуального навчання і виховання дітей та учнів у столиці, обласних центрах, містах, селищах, селах різних регіонів України.

Зазначена концепція має бути основою, підґрунтям загальнодержавних, регіональних, обласних, районних, місцевих, шкільних планів, програм розвитку мережі закладів загальної середньої освіти.

Українська школа в широкому розумінні цього поняття, центральне місце в якій належить закладам загальної середньої освіти, спрямовує свою діяльність на покращення та розвиток духовно-морального, науково-освітнього, культурного, інформаційного вітчизняного простору. Вона поєднує одиничне і загальне, особисте і суспільне, реалізує логіку неперервної освіти впродовж всього життя. У цьому вбачається прогресивно зростаюча функція самої стратегічної, оборонної сфери освіти та галузі повної загальної середньої освіти, спрямування їх до насиченості, ефективності, інтенсивності необхідних для забезпечення реалізації Конституційного права дітей на обов'язкову якісну наукову, доступну, безоплатну, неперервну повну загальну середню освіту.

Реальний стан мережі закладів загальної середньої освіти залежить від наявності вираженої, поміркованої, гуманної, прозорої людиноцентричної, дитиноцентричної державної, регіональної та місцевої політики стосовно розвитку освіти, саме тому рішення державних органів управління мають базуватися на оцінці, прогнозуванні, висновках, рекомендаціях, діях з беззаперечним врахуванням думки спільноти (об'єднання), суспільства, що забезпечують дієвість дотримання правових гарантій, потреб, вимог, норм та критеріїв дітей та учнів на якісну наукову, доступну, безоплатну освіту незалежно від їхнього соціального статусу, стану, місця проживання.

Доцільно врахувати також і те, що в Україні реформування мережі закладів загальної середньої освіти здійснюється паралельно із реінтеграцією, децентралізацією, адміністративно-територіальною реформою, становленням та утвердженням нових районів, територіальних об'єднань (спільнот), старостатів та іншими реформаторськими ініціативами.

Сфера освіти з наявністю розгалуженої, доступної мережі закладів загальної середньої освіти має стати державним пріоритетом, що забезпечує інноваційний, соціально-економічний і культурний розвиток суспільства. У всіх державах-членах Європейського Союзу фінансування освіти є інвестицією у майбутнє своїх народів – навчання та виховання творчої обдарованої особистості, підготовку фахівців, розвиток людських ресурсів, продуктивних сил та інтелектуальний капітал.

Глибоке та всебічне осмислення процесів, що відбуваються під час подальшого розвитку мережі закладів загальної середньої освіти в Україні, різноманітність історії, основ і підходів, наукових, законодавчих і нормативно-правових рішень, показало наявність внутрішньої стійкої і стабільної тенденції в українському народі до підвищення ролі якості освіти, освіченості населення, рівня і глибини наукових знань, духовно-моральних цінностей та переконань, а також до необхідності прямого залучення української науки і освіти в духовно-моральні, соціально-економічні, інформаційні процеси, що сприятиме концентрації науково-освітнього потенціалу для організації навчання, виховання, становлення та розвитку дітей та учнівської молоді з метою забезпечення Мирного життя в майбутньому та упевненості в завтрашньому дні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз законодавства, напрацьовані концептуальні та програмні підходи стосовно забезпечення збереження, оновлення,

реформування, стабільного та стійкого еволюційного динамічного розвитку мережі закладів загальної середньої освіти в Україні, в центрі творчої діяльності яких є здібна, обдарована особистість дитини/ учня та доброго, доброзичливого, щирого, професійного, компетентного учителя, свідчать про незламну, життестійку та життєствердну позицію українського народу.

Забезпечення Конституційних норм доступності та безоплатності обов'язкової якісної повної загальної середньої освіти не можливе без постійного оновлення, переформатування та стабільного, стійкого еволюційного динамічного розвитку мережі закладів загальної середньої освіти й залежить від професійної підготовки концепції, стратегії, доктрини, програми, плану, моделі демократичного й колегіального державно-суспільного управління та від повноти, всеохоплюваності, своєчасності, грамотності, масштабності, комплексності та далекоглядності прийняття сильних стратегічних управлінських рішень як на загальнодержавному, так і місцевому рівнях та послідовної, системної їхньої реалізації на основі поєднання здобутків науки і практики, вшанування історичної пам'яті, збереження наявних успіхів, надбань, напрацювань, здобутків, перемог та устремління до нових перспектив, висот, горизонтів, до миру в душі, – сім'ї, – родині, – колективі, – спільноті, – народі, – державі, – світі. Зазначені стратегічні проблеми в демократичних, цивілізованих державах вирішуються освітніми методами і формами за допомогою стійкого, стабільного, оновленого їхнього осередку – закладів загальної середньої освіти.

Використані джерела

- Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів формування мережі ліцеїв для запровадження якісної профільної середньої освіти» (від 15 липня 2021 року № 1658-IX) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1658-20#Text>
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» (від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>
- Закон України «Про освіту» (від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (від 16 січня 2020 року № 463-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
- Конституція України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- Курило, В.М. (2006). *Освіта України і науково-технічний та соціальний прогрес: достояння, досвід, уроки*. Київ: «Деміур».
- Наказ МОН України від 07.08. 2024 р. № 1112 «Про затвердження Порядку та умов здобуття загальної середньої освіти в комунальних закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-24#Text>
- Ніколаєнко, С.М. (2024). Школа вчителем стоїть, а держава – школою. *LB.ua*. 12.09.2024. https://lb.ua/blog/stanislaw_nikolaienko/634378_shkola_vchitelem_stoit_derzhava-.html
- Огнев'юк, В.О., Сисоєва, С.О. (уклад.) (2013). *Освітологія: хрестоматія: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Київ: ВП «Едельвейс».
- Рішення колегії МОН України «Про концепцію становлення мережі середніх закладів освіти для розвитку творчої обдарованості» (від 26 червня 1996 року протокол № 9/5-4).
- Розпорядження Кабінету Міністрів України № 988-р, «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року». (2016, 14.12.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>
- Топузов, О.М. (2024). *Освітня сфера України: національні пріоритети, проблеми і перспективи*: монографія. Серія «Наукова школа». Київ: Педагогічна думка.
- Шевченко, М. М., Сімахова, А.О. (2022). Деякі аспекти реформування загальної середньої освіти в Україні у контексті концепції нової української школи. *Освітня аналітика України*, 1, 67–79.

References

Konstytutsiia Ukrainy. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian).

- Kurylo, V.M. (2006). *Osvita Ukrainy i nauково-tekhnichnyi ta sotsialnyi prohres: dostoriia, dosvid, uroky*. Kyiv: «Demiur». (in Ukrainian).
- Nakaz MON Ukrainy vid 07.08. 2024 r. № 1112 «Pro zatverdzhennia Poriadku ta umov zdobuttia zahalnoi serednoi osvity v komunalnykh zakladakh zahalnoi serednoi osvity v umovakh voiennoho stanu v Ukraini». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1222-24#Text> (in Ukrainian).
- Nikolaenko, S.M. (2024). Shkola vchitelem stoit, a derzhava – shkoloiu. LB. ua. 12.09.2024.https://lb.ua/blog/stanislav_nikolaenko/634378_shkola_vchitelem_stoit_derzhava-.html (in Ukrainian).
- Ohneviuk, V.O., Sysoieva, S.O. (uklad.) (2013). *Osvitolohiia: khrestomatiia: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv*. Kyiv: VP «Edelveis». (in Ukrainian).
- Rishennia kolehii MON Ukrainy «Pro kontseptsiiu stanovlennia merezhi serednikh zakladiv osvity dlia rozvytku tvorchoi obdarovanosti» (vid 26 chervnia 1996 roku protokol № 9/5-4). (in Ukrainian).
- Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 988-r, «Pro skhvalennia Kontseptsii realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku». (2016, 14.12.). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text> (in Ukrainian).
- Shevchenko, M. M., Simakhova, A.O. (2022). Deiaki aspekty reformuvannia zahalnoi serednoi osvity v Ukraini u konteksti kontseptsii novoi ukrainskoi shkoly. *Osvitnia analityka Ukrainy*, 1, 67–79. (in Ukrainian).
- Topuzov, O.M. (2024). *Osvitnia sfera Ukrainy: natsionalni priorityty, problemy i perspektyvy: monohrafiia. Seriia «Naukova shkola»*. Kyiv: Pedahohichna dumka. (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy «Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini» (vid 21 travnia 1997 r. № 280/97-VR). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy «Pro osvitu» (vid 5 veresnia 2017 roku № 2145-VIII) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy «Pro povnu zahalnu seredniu osvitu» (vid 16 sichnia 2020 roku № 463-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (in Ukrainian).
- Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakoniv Ukrainy shchodo vdoskonalennia mekhanizmv formuvannia merezhi litseiv dlia zaprovadzhennia yakisnoi profilnoi serednoi osvity» (vid 15 lypnia 2021 roku № 1658-IX) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1658-20#Text> (in Ukrainian).

Chyzhevskiy Boris, *Candidate of Pedagogical Sciences, leading researcher of the Department of Economics and General Secondary Education Management, Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine; Honored Education Worker of Ukraine, Kyiv, Ukraine.*

Research interests: *methodology, theory and practice of managing secondary education institutions; organization of the search, training and education of gifted students*

STUDYING THE CURRENT STATE OF DEVELOPMENT OF THE NETWORK OF GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE

Abstract. The article is devoted to the problems of preservation, reformatting, formation, establishment and stable, sustainable evolutionary development of the network of general secondary education institutions in Ukraine. The article presents an analysis of the transformation of the network of general secondary education institutions, analyzes the legislative and regulatory framework, partially analyzes the standards and criteria for school performance in Ukraine, and also highlights a number of issues related to the problems of mass closure of educational institutions, without taking into account the place of residence of children and students, the existing and projected range of walking distance to schools and the impact of the demographic crisis, the presence of internal displaced persons, mobilization and external migration on, among other things, the prospects for the development of the network of general secondary education institutions.

Our reflections are based on the fact that the preservation and evolutionary development of the school network in Ukraine has a deep historical character and has strong roots, stable and unshakable traditions, and significant achievements. The problem of unity of scientific, political, legislative, state and public approaches to preserving, developing and determining the prospects of general secondary

education institutions of different types, status, structure, subordination and form of ownership is a strategic one.

That is why the evaluation, management, adjustment and control of the development of the network of general secondary education institutions is considered through the prism of strategic strong management in the interests of the Ukrainian people, taking into account the fact that the Ukrainian people have always respected the Church of Christ, the School, as centers of Love, Peace, Light, piety, spirituality, goodness, truth, Truth, morality, culture, education.

Keywords: general secondary education institutions, primary school, gymnasium, lyceum, hub school, network of general secondary education institutions, school-territorial complex, concept, program.